

НАВУЧАННЕ ФРАЗЕАЛАГІЗМАМ-ЭЎФЕМІЗМАМ ЯК СРОДКУ ЭФЕКТЫЎнай КАМУНІКАЦЫІ

Саўко В. А.

Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы
г. Гродна, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік – к. філал. н., дац. Хлусевіч І. М.

Як вядома, эўфемізмы выступаюць сінонімамі да назваў паняццяў, якія па розных прычынах у пэўнай маўленчай сітуацыі ўспрымаюцца яе ўдзельнікамі як грубыя ці непажаданыя. Напрыклад, эўфемізм *памыліцца* ўжываюць замест дзеяслова *падмануць*, *затрымацца* замест *спазніцца*.

У якасці эўфемізмаў выкарыстоўваюцца ў маўленні не толькі словы, але і фразеалагізмы, якія дазваляюць моўніку пазбегнуць камунікатыўнай няўдачы, завуалюваўшы некаторыя факты рэчаіснасці, упамінанне якіх можа выклікаць у адрасата паведамлення негатыўныя эмоцыі. Напрыклад, фразеалагізм-эўфемізм у *касцюме Адама (Евы)* ўжываюць замест прыметнікаў *голы (голая)*, калі гаворка ідзе пра чалавека.

Улічваючы семантыку фразеалагізмаў-эўфемізмаў, сярод іх можна вылучыць розныя тэматычныя групы. Праілюструем прыкладамі некаторыя з гэтых груп:

- эўфемістычныя найменні звышнатуральных сіл і істот: *нячысты дух, нячыстая сіла* ‘чорт, д’ябал’;
- эўфемістычныя найменні, звязаныя са смерцю і хваробай: *аддаць Богу душу* ‘памерці’, *антонаў агонь* ‘заражэнне крыві, гангрэна’;
- эўфемістычныя найменні, звязаныя са сферай заганаў: *пад шафэ* ‘у стане алкагольнага ап’янення’;
- эўфемістычныя найменні, якія адлюстроўваюць паняцце беднасці: *спяваць на хлеб* ‘збіраць міласціну, жабраваць’;
- эўфемістычныя найменні знешняга выгляду чалавека: у *касцюме Адама (Евы)* ‘без усякага адзення, голы’.

Як слухна адзначае Н. А. Леўчанка, «значная колькасць фразеалагізмаў-эўфемізмаў утворана ў выніку сэнсавых асацыяцый па падабенстве (метафара) і сумежнасці (метанімія)» [1, с. 43].

Фразеалагізмы-эўфемізмы варта вывучаць на занятках па беларускай мове для развіцця камунікатыўнай кампетэнтнасці навучэнцаў, павышэння іх узроўню валодання мовай, фарміравання ў іх уважлівага стаўлення да суразмоўцы.

Прапануем некалькі распрацаваных намі заданняў, якія паспрыяюць эфектыўнаму засваенню навучэнцамі фразеалагізмаў-эўфемізмаў.

Заданне 1. З дапамогай фразеалагічных слоўнікаў растлумачце сэнс наступных фразеалагізмаў-эўфемізмаў. З адным з іх (на выбар) складзіце сказ.

Глядзець на той свет; данайскія дарункі; казанская сірата; пад шафэ; прапісаць іжыцу.

Даведка:

Глядзець на той свет – ‘дажываць свой век, быць блізім да смерці (пра старога ці хворага чалавека)’.

Данайскія дарункі – ‘каварная паслуга з мэтай прычыніць зло’.

Казанская сірата – ‘той, хто прыкідваецца пакрыўджаным, няшчасным’.

Пад шафэ – ‘у стане ап’янення’.

Прапісаць іжыцу – ‘правучыць, пакараць каго-н’.

Дадзенае практыкаванне мае на мэце засваенне навучэнцамі фразеалагізмаў-эўфемізмаў, выпрацоўку ўмення правільна выкарыстоўваць гэтыя моўныя адзінкі ва ўласным маўленні, фарміраванне навыкаў карыстання фразеалагічнымі слоўнікамі беларускай мовы.

Заданне 2. З дапамогай фразеалагічных слоўнікаў растлумачце значэнне прапанаваных фразеалагізмаў, выпішыце толькі тыя, якія з’яўляюцца эўфемізмамі.

Абрасаць мохам; як кот наплакаў; белая варона; антонаў агонь; адпраўляць у Магілёўскую губерню; развесіць вушы; вадзіць за нос; заткнуць за пояс; аддаць Богу душу; у гадах; асадзі назад; абвесці вакол пальца; кот марцовы; крапіўнае семя; пацёмкінскія вёскі; серада з-пад пятніцы.

Даведка:

Абрасаць(абрасці) мохам – ‘адставаць ад жыцця, духоўна апускацца’.

Антоніў агонь – ‘заражэнне крыві, гангрэна’.

Адпраўляць у Магілёўскую губерню – ‘забіваць, знішчаць’.

Аддаваць Богу душу – ‘паміраць’.

У гадах – ‘немалады, пажылога ўзросту’.

Асадзі назад – ‘як патрабаванне пазбавіцца ад каго-н’.

Абвесці вакол пальца – ‘спрытна, хітра ашукаць, падмануць каго-н’.

Пацёмкінскія вёскі – ‘ашуканства, паказуха, за якой хаваецца дрэнны стан чаго-н’.

У касцюме Адама ‘без усякага адзення, голы (пра мужчыну)’.

Выконваючы дадзенае практыкаванне, вучацца «бачыць» фразеалагізмы-эўфемізмы, адрозніваць іх ад неэўфемістычных фразеалагічных адзінак. Практыкаванне таксама садзейнічае засваенню фразеалагізмаў-эўфемізмаў, іх правільнага значэння, выпрацоўцы навыкаў карыстання фразеалагічнымі слоўнікамі.

Выкарыстанне на занятках па беларускай мове заданняў, накіраваных на засваенне фразеалагізмаў-эўфемізмаў, выпрацоўку ўмення дарэчнага ужывання іх ва ўласным маўленні, несумненна, паспрыяе фарміраванню камунікатыўнай кампетэнцыі навучэнцаў.

Літаратура:

1. Леўчанка, Н. А. Фразеалагічныя эўфемізмы тэматычнай групы «смерць» (на матэрыяле гаворак Гродзеншчыны) / Н. А. Леўчанка // Філалагічнае краязнаўства Гродзеншчыны : матэрыялы і даследаванні : зб. навук. арт. Вып. 12 : Да 895-годдзя з дня заснавання Гродна / ГрДУ імя Я. Купалы; рэдкал.: Ж. С. Сіплівеня (гал. рэд.), А. С. Садоўская (гал. рэд.) [і інш.]. – Гродна : ЮрСаПрынт, 2023. – С. 43–45.